

ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ЄМКОСТІ ГОТЕЛЬНОЇ БАЗИ В УКРАЇНІ

Галасюк С.С.

Актуальність статті полягає у виявленні протиріч, існуючих між окремими нормативно-правовими актами України по засобах розміщення з точки зору визначення ємкості готельного господарства. У ході аналізу офіційної статистичної інформації підтверджена суттєва обмеженість потужності наявної готельної бази. За результатами дослідження сформульовані основні рекомендації щодо раціоналізації чинного законодавства у сфері готельної діяльності.

Ключові слова: готельна база, засоби розміщення, ємкість, нормативно-правові акти.

ВСТУП

В організації туристичної діяльності велике значення приділяється сектору розміщення. Саме від розміру готельної індустрії, від якості послуг, надаваних закладами тимчасового проживання, залежать обсяги туристичних потоків та надходження від туризму до скарбниці держави.

Для оцінки стану міжнародного ринку готельних послуг Всесвітня туристична організація (UNWTO) проводить дослідження різних країн та регіонів світу, збираючи інформацію про кількість засобів розміщення, обсяг їх доходів, чисельність персоналу тощо. Проте одним з основних показників розвитку туризму будь-якої держави є потужність готельної бази, яка виражена у койко-місцях. Однак в нормативно-правових документах України існує ряд прогалин, які створюють певні труднощі при розрахунках одноразової місткості підприємств готельного господарства. Найбільшу невизначеність з юридичної, наукової та практичної точок зору має саме склад підприємств, які повинні характеризувати готельну базу України.

Дослідженням загальної кількості місць для ночівлі в готелях та аналогічних закладах по регіонах світу займалися такі вчені, як Г.Ю. Александрова [1, с. 254-256], О.В. Вавилова [2, с. 42-43]. Оцінка номерного фонду готельних підприємств по окремих країнах зроблена В.С. Сеніним [3, с. 44-45]. Аналіз статистичних даних про стан засобів розміщення туристів в Україні проведено у навчальному посібнику за редакцією В.К. Федорченка [4, с. 21, 24-28], а також ученими М.П. Мальською й І.Г. Пандяк [5, с. 50] та іншими. Проте визначення ємкості готельної бази України з позиції застосування термінології, затвердженої різними нормативно-правовими документами, дотепер не проводилося.

Методичною основою статті є загальнонаукові та спеціальні методи дослідження: індукції й дедукції, наукової абстракції, порівняння – при дослідженні сукупності підприємств готельного типу; економіко-

статистичні методи (групування, табличний, графічний) – при систематизації засобів розміщення, зображенні даних та результатів розрахунків.

Метою статті є проведення порівняльного аналізу між стандартною міжнародною класифікацією засобів розміщення, запропонованою UNWTO, та її українським аналогом щодо визначення ємкості готельної бази нашої країни. Таким чином, завданнями статті є вивчення та узагальнення термінології, що міститься у нормативно-правових актах, регламентуючих діяльність засобів розміщення, а також дослідження статистичної інформації про стан готельного господарства України.

Структура статті включає два основних розділи, в яких проводиться аналіз класифікації засобів розміщення туристів за українським законодавством та за нормами, що пропонуються Всесвітньою туристичною організацією, досліджується сучасний стан підприємств готельного господарства України з точки зору визначення їх місткості та надаються певні рекомендації з удосконалення нормативно-правової бази провадження готельної діяльності.

1 АНАЛІЗ КЛАСИФІКАЦІЇ ЗАСОБІВ РОЗМІЩЕННЯ ЗА УКРАЇНСЬКИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ ТА ЗА МІЖНАРОДНИМИ НОРМАМИ

Всесвітня туристична організація визначає засіб розміщення як будь-який об'єкт, що регулярно надає туристам місця для ночівлі. Стандартна міжнародна класифікація засобів розміщення передбачає розподіл їх на дві великі групи – індивідуальні (особисте неосновне житло; кімнати, квартири та будинки, орендовані у приватних осіб чи в агентствах тощо) та колективні. До складу колективних відносяться готелі та аналогічні їм заклади, спеціалізовані та інші колективні засоби розміщення. На відміну від індивідуальних, усі вони повинні підлягати єдиному керівництву, приймати оплату за встановленими цінами та надавати певний комплекс послуг з обслуговування туристів.

Галасюк Світлана Сергіївна, к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки та управління туризмом Одеського державного економічного університету, тел. +380675561276, e-mail: svetlana-galasyuk@rambler.ru

Категорія «готелі» включає колективні засоби розміщення, що складаються з номерів, кількість яких перевищує певний мінімум. Дані заклади зобов'язані надавати різноманітні готельні послуги, не обмежені обслуговуванням в номерах, щоденним заправлінням ліжок та прибиранням кімнат і санвузлів, а також повинні бути згруповані в класи відповідно до переліку надаваних послуг та наявного устаткування.

До аналогічних готелям засобів розміщення відносять ті, що складаються з номерів і надають обмежені готельні послуги, зокрема щоденне заправління ліжок, прибирання кімнат та санвузлів (наприклад, пансіонати, будинки відпочинку, мебльовані кімнати тощо).

Спеціалізовані засоби розміщення, за версією UNWTO, повинні мати єдине керівництво, надавати мінімум готельних послуг (крім щоденного заправління ліжок), не обов'язково складатися з номерів, і, крім розміщення, виконувати ще яку-небудь функцію (наприклад, лікування, оздоровлення, транспортування тощо). У даному випадку одиницею житла може служити палата санаторія, будиночок

спортивної бази, каюта судна, купе залізничного вагону тощо.

Інші колективні засоби розміщення передбачають наявність мінімуму послуг, до складу яких уже не входить щоденне прибирання кімнат та санвузлів. Дані заклади не обов'язково містять номери, а можуть мати окремі одиниці житлового типу або колективні спальні приміщення (комплекси будинків, організовані як житло; майданчики для кемпінгу, призначені для розташування наметів, автофургонів, автопричепів та будинків на колесах; стоянки морського та річкового транспорту в бухтах для малих суден, устатковані санітарно-технічними системами життєзабезпечування тощо).

Згідно з рекомендаціями UNWTO, в Україні створена нормативно-правова база з організації готельного бізнесу. Одним із документів, регулюючих діяльність засобів розміщення туристів, є «Порядок надання послуг з тимчасового розміщення (проживання)» [6], відповідно до якого між колективними й індивідуальними засобами розміщення України проведена чітка грань, у зв'язку з чим визначені правила їх функціонування (таблиця 1).

Таблиця 1 Склад засобів розміщення туристів в Україні

Показники	Засоби розміщення	
	колективні	індивідуальні
Загальна кількість місць для ночівлі	10 місць і більше	Менш, як 10 місць
Оплата	За встановленими цінами	Договірна плата або безкоштовно
Державна реєстрація	Юридична або фізична особа-суб'єкт підприємницької діяльності (СПД)	Реєстрація в якості СПД не потрібна
Фінансова звітність	Комплект документів у повному обсязі для даного виду діяльності	Декларація про дохід, отриманий від надання послуг з тимчасового розміщення
Статистична звітність	Комплект документів у повному обсязі для даного виду діяльності (форми № 1-готель, № 1-курорт)	Книга реєстрації, де зазначена інформація про паспортні дані, дату прибуття й від'їзду туриста, вартість наданих послуг тощо
Сертифікація	Послуги з тимчасового розміщення підлягають обов'язковій сертифікації стосовно безпеки для життя та здоров'я людей, захисту їх майна, охорони довкілля	

Таким чином, мірилом віднесення засобу розміщення до того або іншого виду служить показник кількості місць для обслуговування проживаючих, рівний 10-ти.

У зв'язку з цим, до категорії колективних відносять засоби розміщення, що мають у наявності 10 місць і більше, власники яких зобов'язані пройти процедуру державної реєстрації в якості юридичної особи-СПД або фізичної особи-підприємця, здійснювати свою діяльність згідно з чинними нормативно-правовими актами у сфері туризму, приймати оплату за послуги на підставі встановлених цін, подавати у повному обсязі комплект документів фінансової та статистичної звітності відповідним державним органам.

Індивідуальними вважаються засоби розміщення, які мають менш 10-ти місць, власникам яких дано право здійснювати свою діяльність без реєстрації в якості суб'єкта підприємницької діяльності, надавати послуги за договором або безкоштовно, вести облік за спрощеною методикою, подавати декларацію про отримані доходи в державну

податкову службу на підставі книги реєстрації, а також звітувати про статистичні показники перед місцевими органами виконавчої влади за встановленою ними формою.

Загальною умовою функціонування як колективних, так й індивідуальних засобів розміщення є проведення процедури обов'язкової сертифікації послуг з тимчасового розміщення (проживання), що закріплене однойменними «Правилами» [7].

Класифікація засобів розміщення, створена на підставі ДСТУ 4527:2006 «Послуги туристичні. Засоби розміщення. Терміни та визначення» [8], представлена на рисунку 1.

Слід зазначити, що серед нормативно-правових актів, регламентуючих готельну діяльність в Україні, існують певні протиріччя. Наприклад, є неузгодженість між формами статистичної звітності № 1-готель «Звіт про роботу готелю» і № 1-курорт «Звіт санаторно-курортного (оздоровчого) закладу» та національним стандартом ДСТУ 4527:2006 щодо

визначення ємності і структури підприємств відрізняється від міжнародної класифікації за готельного господарства. Крім того, типологія засобів розміщення, представлена в ДСТУ 4527:2006, також відрізняється від міжнародної класифікації за UNWTO, що відображено у таблиці 2.

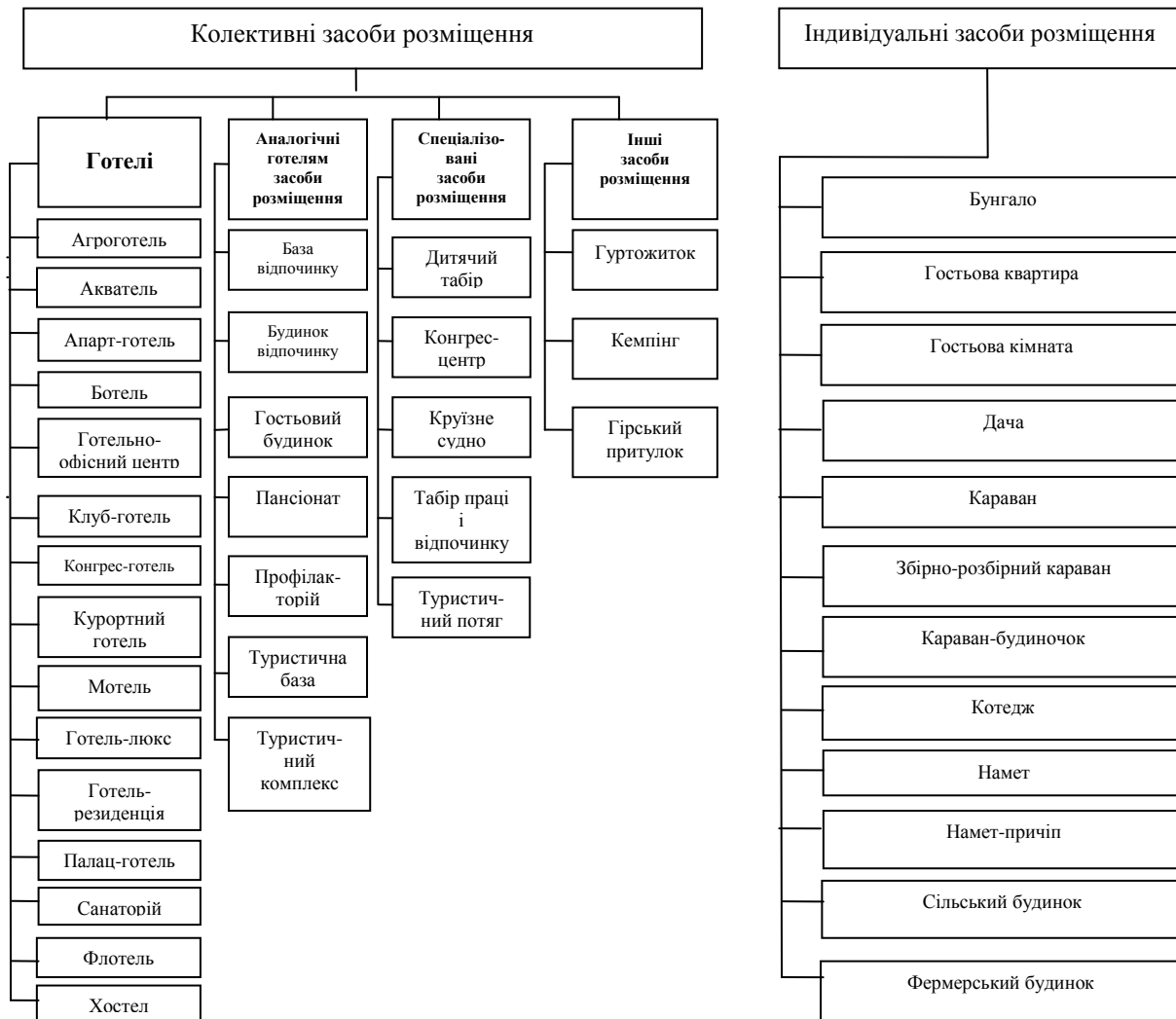

Рис. 1 Класифікація засобів розміщення туристів за ДСТУ 4527:2006

Таблиця 2 Невідповідність між класифікацією засобів розміщення туристів по UNWTO і ДСТУ 4527:2006

Засіб розміщення	Входить до складу засобів розміщення		Враховується за формою статистичної звітності
	за нормами UNWTO	за нормами ДСТУ 4527:2006	
Санаторій	Спеціалізовані	Готелі	1-курорт
Флотель	Спеціалізовані	Готелі	-
Круїзне судно	Спеціалізовані	Спеціалізовані	-
Ботель	Спеціалізовані	Готелі	-
Хостел	Інші колективні	Готелі	-
База відпочинку	Інші колективні	Аналогічні готелям	1-курорт
Будинок відпочинку	Аналогічні готелям	Аналогічні готелям	1-курорт
Пансіонат	Аналогічні готелям	Аналогічні готелям	1-курорт
Профілакторій	Спеціалізовані	Аналогічні готелям	1-курорт
Туристична база	Інші колективні	Аналогічні готелям	1-готель
Туристичний потяг	Спеціалізовані	Спеціалізовані	-
Гуртожиток	Інші колективні	Інші колективні	1-готель
Дитячий табір	Спеціалізовані	Інші колективні	1-курорт
Кемпінг	Інші колективні	Інші колективні	1-готель
Гірський притулок	Інші колективні	Інші колективні	1-готель

Так, за формою №1-готель звітують підприємства, узагальнені відомості про які потім подаються в різноманітні інстанції, у тому числі й міжнародні, як про готельну базу України. На наш погляд, цей звіт повинен відображати дані тільки про готелі та аналогічні їм заклади розміщення, однак, згідно інструкції [9], він містить інформацію про показники діяльності готелів, готельно-офісних центрів та мотелів (які є окремими типами готелів), туристичних баз (які є одним з типів аналогічних готелям закладів), кемпінгів, гірських притулків та гуртожитків (які відносяться до інших колективних закладів розміщення за методологією ДСТУ 4527:2006).

З іншого боку, згідно з українським законодавством, до категорії готелів відносяться санаторії (які по міжнародних нормах повинні включатися до складу спеціалізованих засобів розміщення, тому що виконують лікувальну функцію). Однак, в Україні санаторії звітують не за формою №1-

готель, а за формою №1-курорт, разом з такими закладами, як пансіонати, будинки відпочинку і бази відпочинку (які є аналогічними готелям закладами), дитячі оздоровчі табори (спеціалізовані заклади) тощо.

Таким чином, в Україні немає чіткої структури ні відносно класифікації колективних засобів розміщення по групах, ні відносно урахування даних про їх діяльність по певних формах статистичної звітності, що суттєво видозмінює та звужує рамки існуючої готельної бази.

2 АНАЛІЗ СТАТИСТИЧНИХ ДАНИХ ПРО МІСТКІСТЬ ГОТЕЛЬНОЇ БАЗИ УКРАЇНИ

Статистичний огляд складу підприємств готельного господарства України представлено у таблиці 3, створеної за даними щорічника України [10], в якому узагальнені відомості за формою № 1-готель.

Таблиця 3 Структура готельної бази України за формою статистичної звітності № 1-готель

Типи засобів розміщення	Од. вим.	Роки			
		2005	2006	2007	2008
Готелі	од.	788	807	812	838
	%	64,0	63,5	57,2	52,5
Мотелі	од.	17	15	19	25
	%	1,4	1,2	1,3	1,6
Готельно-офісні центри	од.	8	8	6	5
	%	0,6	0,6	0,4	0,3
Кемпінги	од.	6	4	9	8
	%	0,5	0,3	0,6	0,5
Молодіжні турбази та гірські притулки	од.	35	35	42	50
	%	2,8	2,8	3,0	3,1
Гуртожитки для приїжджих тощо	од.	378	400	532	669
	%	30,7	31,6	37,5	42,0
Усього	од.	1232	1269	1420	1595
	%	100,0	100,0	100,0	100,0

Згідно даним таблиці 3, в Україні за період з 2005 по 2008 роки кількість засобів розміщення туристів збільшилася в 1,3 рази, що в абсолютному вираженні склало 363 одиниці нових або уведених у дію після реконструкції підприємств. Однак слід мати на увазі, що у формі статистичної звітності № 1-готель ураховуються не тільки готелі, але й інші колективні засоби розміщення (гуртожитки, кемпінги, гірські притулки), питома вага яких постійно зростає і

становить вже майже половину готельного фонду України. Частка готелів, навпаки, зменшується в загальному обсязі підприємств, що звітують за формою № 1-готель, - з 64% у 2005 р. до 52,5% у 2008р.

Найбільш детально проаналізувати відомості про готельну базу України можна за допомогою табл. 4, створеної на підставі даних статистичного щорічника [10].

Таблиця 4 Основні показники функціонування готельних підприємств України (за формою статистичної звітності № 1-готель)

Показники	Од. вим.	Роки				2008р. у % до 2005р.
		2005	2006	2007	2008	
Кількість підприємств, що враховуються за формою 1-готель	Од.	1232	1269	1420	1595	129,5
Одноразова місткість готельних підприємств	Місць	106048	110669	135199	161955	152,7
Середня місткість 1 підприємства	Місць	86	87	95	102	118,6
Кількість місць у готельних підприємствах у розрахунку на 1 тис. місцевого населення	Місць	2,3	2,4	3,0	3,5	152,1
Коефіцієнт завантаження		0,33	0,31	0,29	0,24	72,7

За даними таблиці 4, середній показник ємкості у розрахунку на один готельний заклад становить 102 койко-місця, що указує на перевагу в структурі засобів розміщення підприємств із середнім номерним фондом. Таким чином, у формах статистичної звітності не вистачає даних про малі готелі, багато яких з'явилося в Україні протягом останнього десятиріччя.

Середнє завантаження українських підприємств готельного типу катастрофічно падає: якщо ще у 2005 році воно становило 33%, то у 2008 році зупинилося на позначці 24%, що надто мало. Так, наприклад, за інформацією UNWTO, у країнах Європи рівень використання місткості готельних підприємств становить приблизно 60%, а в інших регіонах світу він ще вище: у Північній Америці – 65%, Азії й Австралії – 70%.

Дослідження одноразової місткості готельної бази свідчить про її збільшення у 1,5 рази за розглянутий період часу. Так, на 1 січня 2009 року в Україні налічувалося біля 162 тисяч койко-місць. Однак, варто зазначити, що для порівняння загальної ємності засобів розміщення різних країн найчастіше використовується показник, що характеризує кількість готельних місць у розрахунку на 1 тисячу місцевих жителів, середньоєвропейське значення якого складає 10. У провідних туристичних державах даний показник варіюється від 26-ти у Швейцарії й Іспанії до 55-ти у Греції. В Україні він дорівнює лише 3,5 (де готельні місця враховуються поряд з житлом у гуртожитках), що свідчить про явно недостатній розвиток ринку готельних послуг.

За оцінками фахівців, частка засобів розміщення України у світовій готельній базі становить лише 0,5%. Проте слід відмітити, що у даному випадку йдеться тільки про ті підприємства, які звітують за формою № 1-готель (тобто за винятком багатьох видів аналогічних закладів розміщення, що враховуються за формою № 1-курорт). Таким чином, звіти про готельну базу України не відповідають дійсності, що підтверджується відомостями, опублікованими у статистичних щорічниках України.

Відповідно до проведеного дослідження деяких нормативно-правових актів чинного українського законодавства про засоби розміщення та аналізу статистичної інформації, нам представляється доцільним запропонувати наступні заходи:

- Привести класифікацію засобів розміщення туристів у відповідність з міжнародними нормами, насамперед, це стосується національного стандарту України ДСТУ 4527:2006 «Послуги туристичні. Засоби розміщення. Терміни та визначення», в якому зазначена типологія готелів та інших об'єктів розміщення.

- Удосконалити механізм подання статистичних звітів засобами розміщення – створити такі форми звітності, згідно з якими можна було б визначити реальні межі готельної бази, а також урахувати заклади тимчасового проживання, що відносяться до інших груп. Для цього необхідно розробити й впровадити на державному рівні статистичну звітність по формах № 1-готель (виключно для готелів і аналогічних їм закладів), № 1-курорт (винятково для санаторно-курортних і оздоровчих спеціалізованих установ), а також передбачити форми звітності для інших колективних та індивідуальних засобів розміщення.

- Підсилити контроль за здійсненням готельної діяльності – наприклад, зобов'язати всіх суб'єктів господарювання, які мають намір займатися готельним бізнесом, придбати дозвіл на його провадження під час державної реєстрації, що значно полегшить їх облік. Відносно власників індивідуальних засобів розміщення ситуація інша – вони не є суб'єктами підприємницької діяльності й, відповідно, не зареєстровані в органах місцевої державної адміністрації. Тому кращим заходом у цьому випадку може бути посилення контролю регіональних органів виконавчої влади за діяльністю подібних закладів тимчасового проживання. У зв'язку із цим, на місцевому рівні необхідно прийняти пакет документів для нормалізації роботи в даному секторі.

Реалізація запропонованих заходів може допомогти вивести з тіні ті засоби розміщення, які не звітують перед органами статистики, у результаті чого не представляється можливим визначити реальну ємність готельної бази України.

ВИСНОВКИ

В Україні немає чіткої класифікації засобів розміщення туристів, що пов'язано з існуванням певних протиріч серед нормативно-правових актів, регламентуючих готельну діяльність. Неузгодженість між формами статистичної звітності № 1-готель і № 1-курорт, з одного боку, та національним стандартом ДСТУ 4527:2006, з іншого, спричинило низку проблем щодо визначення ємності і структури підприємств готельного господарства. Даний висновок підтверджено аналізом статистичної інформації про стан готельної бази України. На підставі проведеного у статті дослідження надаються певні рекомендації з удосконалення нормативно-правової бази провадження готельного бізнесу, реалізація яких допоможе визначити реальну ємність готельної бази України.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Александрова А.Ю. Международный туризм: учебник / А.Ю. Александрова. – М. : Аспект Пресс, 2004. – 470 с.
2. Вавилова Е.В. Основы международного туризма: учебное пособие / Е.В. Вавилова. – М.: Гардарики, 2005. – 160с.
3. Сенин В.С. Организация международного туризма: учебник / В.С. Сенин. – М. : Финансы и статистика, 2005. – 400 с.
4. Уніфіковані технології готельних послуг: навчальний посібник / За ред. проф. В.К. Федорченка; Л.Г. Лук'янова, Т.Г. Дорошенко, І.М. Мініч. – К. : Вища шк., 2001. – 237 с.

5. Мальська М.П. Готельний бізнес: теорія і практика: навчальний посібник / М.П. Мальська, І.Г. Пандяк. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 472 с.
6. Про порядок надання послуг з тимчасового розміщення (проживання) : Постанова Кабінету Міністрів України від 15 березня 2006 р. // Офіційний вісник України. – 2006. – № 11.
7. Правила обов'язкової сертифікації послуг з тимчасового розміщення (проживання) : Наказ Держспоживстандарту України від 3 вересня 2007 р. // Офіційний вісник України. – 2008. – № 1.
8. Послуги туристичні. Засоби розміщення. Терміни та визначення : ДСТУ 4527:2006. – [Чинний від 2006-10-01]. – К. : Держспоживстандарт України, 2006. – 28 с.
9. Інструкція щодо заповнення форми державного статистичного спостереження № 1-готель (річна) «Звіт про роботу готелю» : Наказ Державного комітету статистики України від 30.04.2004 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
10. Готелі та інші місця для короткотермінового проживання України (статистичний збірник). – К. : Державний комітет статистики України, 2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>